

ПОНЯТТЯ Й ВИДИ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ

Виборча система є найбільш значущою та водночас найполітизованішою складовою виборчого права, яку визначають як політико-правовий інститут, який забезпечує реалізацію виборчих прав громадян, формування владних виборних органів та певний тип організації публічної влади через сукупність відносно самостійних, але взаємообумовлених та взаємодіючих у межах виборчого процесу, правових технологій балотування кандидатів на виборні посади, голосування виборців, встановлення результатів виборів.

Іноді виокремлюють декілька підходів до розуміння поняття виборчої системи: 1) у широкому значенні виборчою системою є суспільні відносини, які наявні у процесі формування органів публічної влади за результатами виборів; 2) у вузькому значенні виборча система являє собою спосіб за яким розподіляють мандати згідно з підсумками голосування [2 с. 104].

За порядком визначення результатів виборів розрізняють такі виборчі системи, як мажоритарна, пропорційна, змішана.

Мажоритарна система є найстарішою серед виборчих систем. Назва її походить від французького *majorite*, що означає «більшість». Мажоритарна виборча система спирається на принцип більшості, згідно до якого, обраним вважається той кандидат, який набрав найбільшу кількість голосів. Мажоритарна виборча система має такі види: відносної більшості (обраним є кандидат, що здобув більше голосів ніж інші кандидати); абсолютної більшості (обраним є кандидат, що здобув понад 50% відсотків голосів); кваліфікованої більшості (обраним є кандидат, що здобув не менш ніж певна встановлена законодавством кількість голосів, яка є більшою ніж 50 %) [2 с. 105].

Другим видом виборчих систем є пропорційна система. Вперше вона запроваджена у 1889 р. в Бельгії, а тепер більше ніж 60 країн використовують цю систему, в тому числі Ізраїль, ФРН, Іспанія, Італія, Португалія. Пропорційна виборча система, передбачає голосування за списки кандидатів від політичних партій або інших політичних сил і розподіл місць у парламенті (депутатських мандатів) пропорційно до кількості голосів, відданих за списки.

Видами пропорційної виборчої системи є: із закритими (жорсткими) списками (партія формує список кандидатів, а виборець

голосує за список загалом); з відкритими списками (преференціями) (партія формує список, а виборець голосує як за список, так і може віддати перевагу конкретному кандидату у списку. Мандати отримують кандидати, які здобули найбільшу кількість голосів – преференцій); з напівжорсткими списками (у виборця є можливість проголосувати за: а) список в цілому; б) кандидата у списку або вписати нові прізвища) [1 с. 94; 2 с. 105].

Змішана виборча система є комбінацією, поєднанням мажоритарної і пропорційної виборчих систем. У Європі змішана система застосовується в Німеччині, Італії, Угорщині, Польщі, а в останні роки – у Литві, Грузії. Змішані виборчі системи застосовуються в тих країнах, де йде пошук і становлення виборчих систем або існує необхідність досягнення компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду [1 с. 96].

Існує неписаний закон обрання виборчої системи: що більша територія проведення виборів, то вища ймовірність застосування системи абсолютної більшості (для індивідуальних органів влади) або пропорційної системи (для виборів депутатів рад). І навпаки – що менша територія, то вища ймовірність застосування мажоритарної системи відносної більшості. [2 с. 105].

Найпростішим варіантом змішування є лінійне змішування: одна частина парламенту обирається за мажоритарним, інша – за пропорційним принципом. Прикладом є Німеччина, де нижня палата парламенту – Бундестаг – на 50 % обирається за мажоритарною системою відносної більшості, а на 50% за партійними списками. За таким же принципом обираються парламенти в Литві, Грузії, Словенії. Іншим різновидом змішаної системи є структурне змішування: одна палата парламенту обирається за мажоритарною системою, а інша – за пропорційною. Ці різновиди виборчих систем використовуються в Австралії, Італії, Польщі [1 с. 96-97].

В Україні ж застосовують такі виборчі системи як: мажоритарна система абсолютної більшості при виборах Президента України відповідно до ч. 1 ст. 74 Виборчого Кодексу України (ВКУ), та при виборах міського голови (міста с кількістю виборців 75 тисяч і більше осіб) відповідно до ч. 4 ст. 192 ВКУ; мажоритарна система відносної більшості при виборах депутатів сільської, селищної, міської ради (територіальних громад з кількістю виборців до 10 тисяч) відповідно до ч. 1 ст. 192 ВКУ, та при виборах сільських, селищних, міських голів (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) відповідно до ч. 3 ст. 192 ВКУ; пропорційна система при виборах Верховної Ради України

відповідно ч. 1 ст. 133 ВКУ та пропорційна система за відкритими виборчими списками при депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) відповідно до ч. 2 ст. ВКУ [3].

Виборча система – це сукупність встановлених законом правил, принципів та критеріїв, за допомогою яких визначаються результати голосування. Вибір виборчої системи має значний вплив для майбутнього політичного життя країни. За порядком визначення результатів виборів розрізняють такі виборчі системи як: мажоритарна (яка в свою чергу поділяється на мажоритарну систему відносної, абсолютної та кваліфікованої більшості.), пропорційна та змішана. В Україні, з перелічених застосовуються майже всі види виборчих систем, окрім змішаної та мажоритарної системи кваліфікованої більшості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бостан С. К. Конспект лекцій з дисципліни «Державне (конституційне) право зарубіжних країн» для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 081 – «Право» – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 93-97 с. URL: https://moodle.zp.edu.ua/pluginfile.php/264254/mod_resource/content/1/3_KPZK%20_%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B9_%202022%2B2023.pdf

2. Конституційне право України : навч.-метод. посібник / Д. С. Терлецький, М. В. Афанасьєва, Ю. Д. Батан та ін. ; за заг. ред. Д. С. Терлецького. - Одеса : 2020. – 104-105 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412

3. Виборчий Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>